TÜRKİYE'DE ULUSAL VE YEREL GAZETELERİN HABERCİLİK ANLAYIŞLARI: DEPREM HABERLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

İlker Erdoğan*

ÖZET

Bu çalışmada, ulusal ve yerel gazetelerin habercilik anlayışları yaygın haber değeri ölçütleri çerçevesinde karşılaştırılmıştır. Ulusal ve yerel gazetelerin habercilik anlayışları arasında farklılıkların ve benzerliklerin neler olduğu araştırma sonucunda belirlenmiştir. Ulusal ve yerel gazetelerin haber üretim sürecini inceleyen araştırma, Hürriyet ve Yeni Asır gazetelerinde 11-25 Nisan 2003 tarihleri arasında yayınlanan Seferihisar depremi haberlerine, niceliksel içerik analizi uygulanarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonunda, ulusal ve yerel gazetelerde haber üretiminin yaygın haber değerleriyle uyumlu olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar sözcükler: Ulusal gazete, yerel gazete, haber değeri, haber üretimi, gazeteci, haber kaynağı.

JOURNALISTIC COMPREHENSIONS OF NATIONAL AND LOCAL NEWSPAPERS IN TURKEY: COMPARATIVE ANALYSIS OF EARTHQUAKE NEWS

ABSTRACT

In this study the journalistic comprehensions of national and local newspapers have been compared with prevalent news value criterions. As a result of a study, differences and similarities between journalistic comprehensions of national and local newspapers have been determined. Also, a study that has examined news production process of national and local newspapers has made content analysis of Seferihisar earthquake news in Hürriyet and Yeni Asır newspapers between 11-25 April 2003. In conclusion, which has been reached that harmony between prevalent news values and news production of national and local newspapers.

Keywords: National newspaper, local newspaper, news value, news production, journalist, news source.

GİRİŞ

Bu makalenin amacı, ulusal ve yerel gazetelerin habercilik anlayışlarını, yaygın haber değeri ölçütleri üzerine yoğunlaşarak karşılaştırmaktır. Bu bağlamda makalede, ulusal ve yerel gazeteler kavramsallaştırılmış ve bu gazetelerin habercilik anlayışları çerçevesinde Türkiye'de ulusal ve yerel gazetecilik tartışılmıştır. Ayrıca, haber üretim sürecine ve bu süreçte rol oynayan gazetecilere ve haber kaynaklarına yer verilmiştir. Makalenin araştırma bölümünde ise, Hürriyet ve Yeni Asır gazeteleri özelinde bu gazetelerde yayınlanan Seferihisar depremi haberlerinin nasıl ele alındığını ve bu yayınlarda her iki gazete arasındaki olası farklılıkların ve benzerliklerin neler olduğunu ortaya koymak amacıyla deprem haberleri karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Bu makale, farklı makalelere konu olabilecek olan ulusal ve yerel gazetecilik faaliyetlerine ilişkin detaylı bilgi vermekten ziyade habercilik anlayışları arasındaki olası farklılıklara ve benzerliklere odaklanmaktadır. Ayrıca, bu makale yöntem bilimsel olarak ulusal ve yerel gazetelerin yayınladıkları haberlerle ilgili bir niceliksel içerik analizi ile desteklenmektedir.

1. ULUSAL VE YEREL GAZETE KAVRAMLARI

Ulusal gazeteler ülke genelinde dağıtımı yapılan ve faaliyet alanları itibariyle, "Dünyanın ve ülkenin her tarafından, her türlü haberlere sayfalarında yer veren ve çok geniş bir okur kitlesine dağıtım yapılacak şekilde yayın yapan gazeteler (Bodur 1997: 29)" olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla, "ulusal gazeteler denilince her türlü siyasal, ekonomik, kültürel, sosyal haberleri, reklam ve ilanları ulusal ve uluslararası boyutta ele alan gazeteler anlaşıl-

* Arş. Gör., Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi

maktadır (Bodur 1997: 29)". Genel olarak, ulusal gazeteler büyük şehirlerin, büyük yerleşim alanlarının ve merkezi konumdaki bölgelerin sesi olma özelliğini taşımakta, nüfusun yoğunluk kazandığı yerlerde meydana gelen olaylar ulusal gazetelerde görece daha fazla yer alabilmektedir. Ulusal gazetelerin yayınladığı haberler, ağırlıklı olarak, İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük il merkezleri kaynaklıdır. Fakat, Türkiye yalnızca Ankara, İstanbul ve İzmir gibi birkaç büyük kentten oluşmamaktadır ve bu durum 'ulusal gazete nedir' sorusunu sormamıza neden olmaktadır. Birkaç büyük kentin sorunlarının ve sosyal yaşamının yansıtıldığı basın ortamında, sayfalarının büyük bir kısmında, belirli merkezlerin haber içeriğini yansıtan ulusal gazeteler, büyük kentlere odaklanmakta ve kültürel kimliği kentli olan insanlara 'haber verme' misyonunu üstlenmektedir. Ulusal gazetelerin haber içeriklerinin büyük bir kısmını, ekonomi, spor, magazin ve kültür-sanat gibi haber konuları açısından en önemli merkez olan İstanbul'daki olaylarla ilgili haberler ile yasama, yürütme, yargı, sendikalar ve siyasi partiler gibi kaynaklardan elde edilen Ankara haberleri oluşturmaktadır. Ancak, ulusal gazetenin, yayın yaptığı ülkenin tümünü kapsaması, kavraması ve gündemleştirmesi gerekmektedir. Çünkü, ulusal düzeyde kamuoyu ülke geneline yayın yapan gazeteler aracılığıyla oluşmaktadır. Dolayısıyla, ulusal gazetelerin toplumun genelini ilgilendiren haberleri yayınlarken, etik ilkelere bağlı, demokratik, objektif ve eşitlikçi olması beklenmektedir.

Türk kamuoyunda 'yöresel basın', 'Anadolu basını' ya da 'taşra basını' olarak da nitelendirilen yerel basın ise, İstanbul dışında yayınlanan, haberciliği ile yayınlandığı yörenin sesini, sorunlarını yansıtabilen, kendi mahallindeki sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi gelişmeleri sağlıklı şekilde okurlarına aktarabilen, yöresinde kamuoyu oluşturmada etkili olabilen yayınlardan oluşmaktadır. Ulusal düzeyde olduğu gibi, yerel düzeyde de, siyasal süreci ve bu süreçte ortaya çıkan siyasal çatışmaları yerel gazetelerden izlemek büyük ölçüde olanaklı olabilmektedir. Yerel basın çerçevesinde değerlendirilen gazeteleri *'kent gazeteleri'* olarak nitelendirmek de mümkündür. Yerel basının faaliyetlerini sürdürdüğü kent ortamı, kentin fiziksel, kültürel, sosyal ve tarihsel özellikleri, basını doğrudan etkileyen unsurlar olarak değerlendirilmekte ve bu anlamda kentin kimliği basının da kimliğini ve işlevselliğini etkileyebilmektedir. Ayrıca, yerel gazeteler, yayınladığı haberler, fotoğraflar, ele aldığı sorunlar, kentin ihtiyaçları, kentteki 24 saat kültürel ve sosyal etkinliklere ilişkin aktardığı bilgilerle, bireye 'yaşanan yer' duygusunu, yaşadığı yerin bir parçası olduğu düşüncesini kazandırmaktadır (Vural 2001: 120). Yerel gazeteler, okurlarına bir yere ait olma duygusunu ve bilincini vermektedir. Ünsal Oskay'a göre (2001: 84), "yaşadıkları büyük kentte yayınlanan gazetelerdeki haberleri okumak bu insanlara bilinmezliklerle dolu kent ortamını biliyormuş duygusu kazandırmakta; kentin karşısında duydukları korkuyu azaltmaktadır". Ancak, günümüzde 'uluslararası/küresel' olmak gibi 'yerel' olmanın anlamı da değişmiştir. Yerellik artık sadece belirli bir coğrafya ile sınırlı değildir. Başka bir ülkede yaşayan insanlar da, doğdukları/büyüdükleri, bağlılık duydukları ilde ya da ilçede neler olup bittiğinden yeni iletişim teknolojilerinin onlara sağlamış olduğu imkanlar aracılığıyla haberdar olmaktadırlar. Dolayısıyla, yaşanılan yerler ile ait olunan, hakkında konuşulan yerler farklı olabilmektedir. Bununla birlikte, insanlar yaşadıkları kentte, hatta bir mahalle ötede olup biten bir şeyden habersiz olabilmektedir. Bu anlamda, ulusal gazete karşısında yerel gazete bir seçenek olarak görülebilmektedir (Gencel Bek 2003: 145).

2. TÜRKİYE'DE ULUSAL VE YEREL GAZETECİLİK

Türkiye'de ulusal gazeteler genelde devletle ya da hükümetlerle, özelde ise siyasilerle ve bürokratlarla yakın ilişki içerisindedir ve onlara, doğrudan ya da dolaylı maddi destek alma, haber kaynağı olarak faydalanma gibi konularda bağımlıdır. Ulusal gazetelerde yer alan haberlerdeki konular ve ifade edilen görüşler, söz konusu bağımlılığın izlerini taşımaktadır (Gencel Bek 2003: 132). Ulusal gazetelerin siyasal gündemine bakıldığında, ağırlıklı olarak siyasal/ekonomik merkezli, dolayısıyla da iyice daralmış bir habercilikle karşılaşılmaktadır. Bu habercilik anlayışı içinde de, bazen yapay krizlerle gündem değiştirilmekte ya da mevcut siyaset ancak popülist bir çerçevede eleştirilip yeniden üretilmekte ve merkezin gündeminin dışına çıkabilmenin önü tıkanmaktadır. Bu

nedenle, Türkiye'de ulusal gazetelerin geleneksel gazetecilik anlayışının değişime uğrayarak çoğulculaşması, demokratik dönüşümleri sağlayacak mekanizmaları da beraberinde getireceği için büyük bir önem taşımaktadır. Ancak, mevcut sermaye/mülkiyet yapısı ile tekelleşme içerisinde ulusal gazetelerin bunu gerçekleştiremediği düşünülmektedir (Gürkan 2003: 164). Özellikle 1980 sonrası dönemde yaşanan tecimselleşme ve kar güdüsüyle faaliyetlerini sürdüren ticari nitelikli ulusal gazetelerin, haber ve tartışma yerine eğlence ve magazin içeriklerine ağırlık veren, hatta haberlerin ve gündemde olan tartışmaların ciddi siyasi içeriğini bile boşaltarak magazinleştiren habercilik anlayışı ile basın ortamına ilişkin genel tablo değişime uğramıştır. Ulusal diye adlandırılan gazeteler daha çok başkent ve metropollerden, başka bir ifadeyle merkezden haber verdiği için, yerel gazetelerin varlığı yaşamsal hale gelmiştir. Türkiye'de yayınlanan gazete ve dergilerin büyük bir kısmı ulusal süreli yayınlardır ve İstanbul, Ankara ve İzmir gibi metropollerde yayınlanmaktadır. Ayrıca, yerel gazetelerin ve dergilerin büyük bir çoğunluğu da bu şehirlerde yayınlanmaktadır.

Ulusal ölçekten yerel ölçeklere bakıldığında ise, ulusal pazarın kıyısında sisteme tutunmaya çalışan, ulusal/merkez ile gerek pazar payları, gerekse yayıncılık kalitesi anlamında rekabet etmesi ne mümkün olan, ne de gerekli görülen ve bu nedenle de, her zaman siyasal baskılar olmasa bile, önemli ekonomik güçlüklerle baş etmek zorunda olan yerel gazetelerin olduğu görülmektedir (Alankuş 2003: 109). Yerel gazeteler, ticari nitelikli ulusal gazetelerin tek sesliliği ve ortalamadan, genel geçer olandan, hakim çoğunluklardan yana taraflılığı karşısında seslerini duyuramayanların, ötekileştirilenlerin, hayatla ilgili politik, kültürel, moral bir meselesi olanların karşı-ideolojik/hegemonik aracı olarak önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle, ulusal basın ortamının demokratikleşmesinin ve bu ortamın taraflılığının dengelenmesinin, yerel basının 'ötekilerden' yana taraflılığının dengeleyici varlığıyla mümkün olabileceği düşünülmektedir. Yerel gazetelerin okura sağladığı imkan, kendini daha fazla duyurmaya başlayan ve çok çeşitli biçimlerde ortaya çıkan yersizleşme/yurtsuzlaşma karşısında okura bir yer göstermektir. Bu yer coğrafi bir mekanla sınırlı değildir, bazen moral, kültürel bazen dinsel/manevi, politik bir yer/yurt da olabilmektedir. Böyle durumlarda yerel gazeteler, okura kendisiyle benzer sorunlara, hedeflere, deneyimlere sahip insanlarla ilişkiye geçme, deneyim paylaşma, ortak çareler/çözümler üretme konusunda bir referans çerçevesi sağlamaktadır. Dolayısıyla, yerel gazeteler ticari nitelikli ulusal gazetelerin dolduramayacağı düşünülen bir boşluğu doldurmaktadır (Alankuş 2003: 115). Fakat, Türkiye'de yerel gazete sahiplerinin, ya yerel seçkinler arasından çıktığını, ya da gazete sahipliği üzerinden kazandıkları güçle yerel seçkinler arasına dahil olduğunu unutmamak gerekmektedir. Zira, ulusal gazete seçkinlerinin yerini, yerelde yerel gazete seçkinlerinin aldığı ve genelde var olan gazete ve toplum kopukluğunun yerelde de aynen sürdüğü görülmektedir (Alankuş 2003: 121).

3. HABER DEĞERİ ÖLÇÜTLERİ VE HABER ÜRETİM SÜRECİ

Haber üretim sürecinde profesyonel meslek ilkeleri ön plandadır ve 'haber değeri' bilgisine sahip olmak bu ilkelerin başında yer almaktadır. Haber değerini belirlemede ölçütler toplumsal yapılara, dinamiklere ilişkin değişkenlere ve kitle iletişim araçlarının yayın politikalarına bağımlıdır. Gerçek yaşam içinde kurgulanmış ilişki biçimleri, alışkanlıklar, beklentiler, kurumsal değerler, davranış ve tutum örüntüleri, öğreti ve ideolojiler sonuçta neyin haber olup olmayacağının da yanıtını vermektedir. Haber üretim sürecinde, hangi haber konularının gündeme getirileceğine karar verilirken, haber seçimini etkileyen 'haber değerleri' dikkate alınmaktadır. Graeme Burton (1995: 137-139), haber değerlerinin belirlenmesinde gazetecilerin yüklediği değerlerin ve haber konularının sunuluş biçimlerinin birinci derecede rol oynadıklarını belirterek, haber değerlerini *genel değerler* (olumsuzluk, yakınlık, popülerlik, devamlılık, basitlik, kişisellik), *içerik değerleri* (felaketler, ünlüler, otoritelerle ilgili olması) ve *geliştirim değerleri* (dramatize edilebilmesi, çatışma içermesi, insanlarla ilgili olması, gerçeklik) olmak üzere üç ana başlık altında toplamaktadır. Burton'a göre, haber medyası genel olarak kötü haberlerin (olumsuz haberler) dramatik etkisine değer vermektedir. Zira, kötü haber iyi haberdir. Çünkü, ölümlerin olduğu bir kaza ya da felaket, ölümlerin olma-

dığı fakat yaralıların olduğu bir kaza ya da bir felaketten daha fazla haber değerine sahip olmaktadır.

Haber üretim sürecinde, habere konu olan olaylar arasında bir seçim yapılmakta ve bu seçim, haber üretim sürecini de ifade etmektedir. Seçilen ve habere konu olan olayın ve haber içeriğinin belirlenmesinde ortak ölçütlerin olduğu bilinmektedir. Ülkede ve dünyada meydana gelen olayların tamamının, kitle iletişim araçlarının gündemine girebilmesi, zaman ve kapasite yetersizliği nedeniyle mümkün olamamaktadır. Bu durum, habere konu olan olaylar arasında bir seçim yapmayı zorunlu hale getirmektedir. Olayların seçiminde öncelik sıralaması yapılmakta ve bu sıralamanın neticesinde önemsiz olduğuna inanılan olaylar elenmektedir. Bu anlamda, Galtung ve Ruge, haber üretim sürecinde, habere konu olan olayları seçmek ya da reddetmek üzere, karar vermede uygulanan ölçütleri ele almaktadırlar. Bu ölçütler 'haber değeri' ölçütleri olarak adlandırılmaktadır. Onlara göre, haberin seçimini etkileyen haber değeri ölçütleri şöyle sıralanmaktadır (1981: 52-63): *Ritim (frequency):* Bu haber değerine göre, bir olayın meydana gelme ritmi, kitle iletişim aracının ritmine ne kadar uygunsa, haber olma ihtimali o kadar artar. *Eşik (threshold):* Bir olayın haber olarak seçilebilmesi için belli bir yoğunluğa sahip olması gerekmektedir. *Şüphesizlik (unambiguity):* Bir olayın anlamı ne kadar açık ve şüpheden uzak ise, haber yapılma ihtimali o kadar fazladır. *Anlamlılık (meaningfulness):* Okuru ya da izleyiciyi kültürel ya da insani açıdan ilgilendiren olaylar anlamlıdır ve haber yapılmak üzere seçilir. *Uyumluluk (consonance):* Medya alıcıları, tahmin ederek bekledikleri ya da istemeyerek bekledikleri olayları daha kolay algılarlar. *Beklenmedikliklik (unexpectedness):* Bir olayın kültürel olarak anlamlı ve medya alıcısının talepleriyle uyumlu olması haber yapılması için yeterli değildir. Anlamlı ve beklentilerle uyumlu olaylar arasında beklenmeyen, nadir meydana gelen olaylar haber yapılmayı en fazla hak edenlerdir. Çünkü, kurumlaşmış düzenli ve kısa aralıklarla meydana gelen rutin olaylar beklenmeyen ve nadiren meydana gelen olaylar kadar dikkat çekmezler. *Devamlılık (continuity):* Bir olay bir kez haber yapılmışsa, ilgi düşse bile bir süre için haber değeri taşımaya devam eder. *Düzenleme (composition):* Kitle iletişim araçları yalnızca belli bir türdeki haberlerden oluşan sayfalar ya da bültenler hazırlamaktan kaçınırlar. Haber bültenleri ya da gazete sayfaları çeşitli konulardan oluşan bir kompozisyon oluşturur. *Seçkin Uluslarla Bağlantılılık (referance to elite nations):* Seçkin ulusların eylemleri, kararları kısa dönemde diğer ülkelerin eylem ve kararlarından daha etkilidir. Bu nedenle, bu ülkelerle ilgili olayların haber olma şansı yüksektir. *Seçkin Kişilerle Bağlantılılık (referance to elite people):* Seçkin merkezlilik, insanlar açısında da geçerlidir. Seçkin insanlar, seçkin uluslar gibi eylem ve kararlarıyla daha etkili olmakta ve sıradan insanlarla ilgili olayları anlatmak için özdeşleştirme objesi olarak kullanılmaktadır. Seçkinler 'herkes'i anlatmak için araç olarak kullanılırken, sıradan insanlar bu haber iletişimi sisteminde kendilerini temsil etme şansını bulamamaktadır. İnsanlarla Bağlantılılık *(referance to persons):* Gazetecilikte olayları, içinde öznenin belli bir şahıs ya da tüzel kişilik olarak bulunduğu cümleler olarak sunma eğilimi vardır. Modern haber toplama ve sunum tekniklerine uyumlu olması, medyanın ritmine paralellik teşkil etmesi gibi nedenlerle yapısal sunumlar yerine kişisel aktörlerin yer aldığı olaylar tercih edilir. *Negatif Bir Şeylerle Bağlantılılık (referance to something negative):* Sonuncu haber değeri, bir olayın olumsuzluğunun haber yapılma ihtimalini arttıracağını öngörmektedir. Olay ne kadar negatifse haber olma ihtimali o kadar artacaktır.

Haber üretim sürecinde, haber içeriklerine etki eden kurum dışı unsurlar, yani, ekonomik ve siyasal baskı grupları gibi unsurlar '*medya sosyolojisi*', kurum içi unsurlar, yani, mesleki değer, inanç ve gelenekler ise '*haber sosyolojisi*' kavramları ile açıklanmaktadır. Haber içerikleri üzerindeki etkileri açıklayan Shoemaker ve Reese şu beş düzeye işaret etmektedirler (aktaran Severin ve Tankard 1994: 394-395):

> 1. *Kurum çalışanlarından kaynaklanan etkiler:* Bireysel etkiler düzeyi de denilen bu düzeydeki etkiler, kurum çalışanlarının kişisel özellikleri, tutumları, değerleri, inançları, etnik kökenleri, mesleki birikimleri ve rollerini kapsamaktadır. Haberin hammaddesi olan olayı ilk elden yeniden kurgulayan ve haber haline dönüştürünceye kadar geçen

süredeki insan unsurundan kaynaklanan etkiler bu düzeyde tanımlanmaktadır. 2. *Çalışma düzeninden kaynaklanan etkiler:* Haber rutinleri düzeyi de denilen bu düzeyde, yayın periyodu, zaman kısıtlılığı, yer sınırlılığı, haber yazım kuralları, haber değeri, objektiflik ve haber kaynağına olan bağımlılıktan doğan etkiler incelenmektedir. Haber rutinleri, habercilerin işlerini yaparken kullandıkları rutinleşmiş, yinelenen pratiklerdir. 3. *Kurumsal amaçlardan kaynaklanan etkiler:* Kitle iletişim araçlarının amaçlarına yönelik etkilerdir. Kurumsal etkiler, genel olarak 'kurumsal yaklaşım' ve 'ekonomi politik yaklaşım' olmak üzere iki temel grupta ele alınmaktadır. Kurumsal yaklaşım, liberal çoğulcu gelenek içinde geliştirilen ve haber kurumlarını analiz birimi olarak ele alan çalışmalardan oluşmaktadır. Bu çalışmalar, haber kurumlarının da diğer kurumlar gibi hiyerarşi yapılarının bulunduğunu, kurum içi işbölümünün gerçekleştirildiğini, kurumların ekonomik amaçları doğrultusunda faaliyette bulunduklarını ifade etmektedir. Ekonomi politik yaklaşıma göre ise, medya kurumunun ekonomik yapısı ile haber üretimi arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur. Zira, ekonomi politik yaklaşım, haberi, medya kurumunun ekonomik çıkarlarının bir yansıması/ürünü olarak görmektedir. Dolayısıyla, bu yaklaşım, kar amaçlı medya endüstrisinin, içinde yer aldığı sistemin yapısı –medya ile ekonomik ve siyasal iktidar arasındaki ilişki- ile haberlerin uyum içinde olduğunu savunmaktadır. 4. *Kurum dışından gelen etkiler:* Haber kaynakları anlamında baskı gruplarının belirli bir içerik için yürüttükleri lobi faaliyetlerinin, haberlerde yer alabilmek için olaylar yaratmalarının ve yasal anlamda hükümet baskılarının doğurduğu etkiler bu grupta toplanmaktadır. Kurum dışından gelen etkiler üzerinde yapılan çalışmalar, özellikle haber kaynaklarının önemine işaret etmektedir. 5. *İdeolojik eğilimlerin etkileri:* İdeolojik eğilimler, diğer tüm eğilimleri içine alır ve bu nedenle etkiler hiyerarşisinde yer alan eğilimlerin en büyüğüdür. Toplumdaki güçlüler, haber kurumları vasıtasıyla iktidarın nasıl devam ettiği, kurum yöneticilerinin ve siyasal seçkinlerin normal gazetecilik rutinlerine, profesyonelliğe ne zaman müdahale edebilecekleri konuları ideolojik eğilimler düzeyinde ele alınmaktadır. Bununla birlikte, bir olayın haber olabilmesi için, öncelikle ideoloji süzgecinden geçmesi gerektiğine dair görüşler söz konusudur. Başka bir ifadeyle, en üstte yer alan ideolojik düzey, en önemli belirleyici olarak nitelendirilmektedir.

Haber içeriğinin oluşturulmasında kişisel, mesleki, kurumsal, sosyal, siyasi, ideolojik ve ekonomik faktörlerin rolü olduğu açıktır. Fakat, bu faktörlerin bazıları dolaylı olarak, bazıları da dolaysız olarak, haber içeriğinin oluşumunda etkili olmaktadır. Bununla birlikte, haberin sunum tekniği de, haber içeriğini etkileyebilmektedir. Funkhouser'e göre, haberin sunum biçimi, haberin içeriğini de şekillendirmektedir. Bu anlamda, medyanın bir konuya göstereceği ilginin miktarını etkileyen teknikler de söz konusu olmaktadır (aktaran Severin ve Tankard 1994: 392-393). Buna göre, medya, belli bir konuyu ele aldığında bununla ilgili haberleri devam ettirme eğilimine girmektedir. Medya gündeminde yer alan belirli bir konu haberleştirilirken, başka konuların gündemde yer almamasının nedeni budur. Olaylar, nitelik bakımından belirli bir düzeye ulaştıktan sonra medya gündemine girmekte ve haberleştirilmektedir. Bununla birlikte, medyanın ilgisini çekmek amacıyla haberler ilginç hale getirilirken, haberler ilginç olduğu için yayınlanmaktadır. Ayrıca, olayın tümü yerine, ayrıntı şeklinde görülebilecek belli unsurları işlemek de bir başka tekniktir. Görece önemsiz bir olayın abartılarak, haber değeri varmış gibi sunulması ya da görece önemli olmayan rutin bir haberin bir yönünü ön plana çıkarıp vurgulayarak, o olayı önemli göstermek de medyanın başvurduğu bir başka haber tekniğidir.

3.1. Haber Üretim Sürecinde Gazetecinin Rolü

Gazeteciler ya da haber üreticileri, haber olarak yayınlamak amacıyla seçilen olayların işlenme sürecini yürütmektedirler. Enformasyon toplamak, onu doğrulamak ve topladığı bilgiyi hitap

ettiği topluma göre işlemek, yani anlaşılır ve yararlı kılmakla yükümlü olan gazeteciler, bu görevlerini yerine getirirken belli enformasyonları aktarıp yetkililerin sakladığı bilgileri öğrenmeye çalışmaktadırlar. Haberin ne olduğuna yönelik olarak ortaya konulan görüşler, haberin hangi süreçlerde üretildiğini sorgulamakta ve haberin gazeteciler tarafından nasıl üretildiğini açıklayabilmek için, gazetecinin işlevlerini belirleyen toplumsal ve ekonomik değerleri ele almaktadır.

Liberal çoğulcu yaklaşım gazetecileri, bilim adamları gibi kendi gözlemlerinden hareket eden tarafsız gözlemciler olarak düşünmekte ve 'doğruyu söyleme' prensibi ile halka bilgi verecek özerk ve mantıklı bireyler olarak kavramlaştırmaktadır. Çünkü, gazeteciliğin içsel ve olmazsa olmaz amacı, 'doğruyu söylemek'tir (O'Neil 1998: 38). Gazetecilere basın özgürlüğü doğrultusunda gerçeği ortaya çıkaracak bir rol ve toplum adına toplumu denetleyen bağımsız kamu denetçileri olarak sorumluluk verilmiştir. Kamuoyuna bilgi veren bağımsız temsilciler kavramlaştırması gazetecilere profesyonel gazetecilik normları içinde uzmanlık yükleyerek bugünkü mesleki pratikleri kazandırmıştır. Gazeteci, okurların ya da izleyicilerin gerçekleri öğrenmesini sağlayan profesyoneldir. Gazeteciye bu misyonu yerine getirmesi için özerklik, özgürlük gibi bir takım haklar verilmekte ve böylece okurların ya da izleyicilerin bilgilendirilmesi sağlanmaktadır. Fakat, Curran (1991: 84-113), liberal çoğulcu yaklaşımın iddia ettiği gibi, medya çalışanlarının özgür olmadıklarını, haber peşinde koşan idealist görüntünün arkasında, kalıplaşmış bir çalışma rutininin olduğunu belirtmektedir.

Gazeteciler, ürünlerini –haberler- ortaya koyarken, yani haber içeriğini şekillendirirken, etik değerler, profesyonel standartlar, çalışma ortamı ve hatta kişisel inançlar bile üretime yön vermekte ve haberin niteliğini etkilemektedir. Aslında, gazeteciler, halkın bilgilendirilmesini sağlayacak bilgileri bulup, tarafsızca işlemesi ve aktarması beklenen kişilerdir. Bununla birlikte, gazeteciler, nesnel olduklarını kanıtlamanın güçlüğünü fark ederek, " 'doğruluk', 'denge' ve 'hakkaniyet' gibi daha kolay savunulabilir ilkelere sarılmışlardır. Bu ilkeler bir ölçüde eskimiş hale gelse bile, medya çalışanları sanki öyle değilmiş gibi davranmaktadır (Shoemaker ve Reese 2002: 158)".

Gazetecilerin, okurların ya da izleyicilerin öğrenmek istediklerini haber olarak seçtiğini savunan örgütsel kurama göre, haber sunulmadan önce eşik bekçileri tarafından seçilmekte, şekillenmekte ve denetlenmektedir. Dolayısıyla, editörlerin düzeltmelerinin, hiyerarşik kontrolün ve yayın politikasının sonucunda, gazetecilerin olaylar arasında seçim yaparak haber üretmesi, okurların ya da izleyicilerin öğrenmek istediği olayların haber haline getirilmesini güçleştirmektedir. Başka bir ifadeyle, okurlar ya da izleyiciler, gazetecilerin inisiyatifi ile üretilen haberlerle yetinmek zorunda kalmaktadırlar. Bununla birlikte, haber örgütleri içinde eşik bekçilerine haber seçmede, profesyonel değerler, haber kaynağı sıkıntısı, kurumun personel yapısı ve yönetim endişesi ve toplum içinde çoğulculuk derecesi, yani, gazete tipleri ve kurumun sahiplik yapısı yol göstermektedir. Dolayısıyla, bu sınırlandırmalar haber içeriğini de etkilemektedir.

3.2. Haber Üretim Sürecinde Haber Kaynağının Rolü

Haber üretim süreci temelde, haber kaynaklarından elde edilen bilgi, belge, fotoğraf gibi materyallerin, gazeteciler tarafından haber haline getirilmesi sürecidir. "Haber üretim sürecini irdelemek aynı zamanda gazeteciler ve kaynakları arasındaki ilişkinin de irdelenmesini gerektirir. Haber üretimi, büyük ölçüde, belirli kaynaklardan gelen bilgilere dayanır. Haber akışının sürekliliği için zengin kaynaklara sahip olmak zorunludur (Tılıç 1998: 55)". Bu anlamda, gazetecinin haber kaynaklarının kimler olduğu, gazeteci ile haber kaynağı arasında ne tür ilişkilerin oluştuğu ve bu ilişkilerin haberin oluşumunu nasıl etkilediği, cevaplanması gereken sorulardır. Haberin, gazeteciler tarafından üretilen bir ürün olduğu yönünde genel bir anlayış olmasına karşın, 'haberi gazeteciler mi yoksa haber kaynakları mı yapar' sorusu yanıtlanması gereken önemli bir sorudur. Haber üretimi, belirli haber kaynaklarından gelen bilgilere/görüşlere dayanılarak gerçekleştirilmektedir. Haber, haber kaynaklarının ortaya çıkardığı gerçeklik tanımlarının, gazeteciler veya medya kurumu tarafından yeniden üretilmiş biçimidir. Bu nedenle, gerçeklik ta-

nımı yapan haber kaynakları da 'haber yapıcılar' ya da 'birincil tanımlayıcılar' olarak adlandırılmaktadır. Bununla birlikte, haber kaynakları ile kurulan ilişkiler, haber üretim sürecinin temel pratiklerini doğrudan etkilemektedir. Gazetecilerin önündeki zaman sınırı, onları haber kaynağına bağımlı hale getirmekte ve gazeteciler sıklıkla ekonomik ve siyasal güç sahiplerinin hoparlörleri olarak faaliyet göstermektedir. Bu durumda gazeteciler, 'haber toplayıcılar' ya da 'ikincil tanımlayıcılar' olarak konumlanmaktadır (Tılıç 1998: 181).

Türkiye'de haber kaynağı olarak tanımlanan kişi ve kurumların kimler olduğunu belirlemek haber üretim sürecini anlayabilmek açısından büyük önem taşımaktadır. Bu noktada, 'haber kaynakları' konusunda Batılı ülkelerde basına yöneltilen eleştirilerin, Türk ulusal basını için de geçerli olduğunu belirtmek gerekmektedir. Türk ulusal basınının geneline bakıldığında haberlerin, "siyasal, ekonomik, askeri ve sembolik seçkinlerin söz, eylem ve kararlarına ilişkin (İnal 2001)" olduğu, yani, 'seçkinci habercilik' yapıldığı görülmektedir. 'Sembolik seçkinler' olarak nitelendirilen kitleyi, sanatçılar, akademisyenler ve basın işinde çalışanlar oluşturmaktadır. Sembolik seçkinlerin de söz, eylem ve kararları, siyasi, ekonomik ve askeri seçkinlerin söz, eylem ve kararları gibi haber değerine sahip olmaktadır. Sokaktaki insanın, sıradan vatandaşın söz, eylem ve kararları ise, haber değeri taşımamaktadır. Bu insanların eylemleri sadece, yasa dışı işlere karıştıklarında haber olurken, işlenen suçun olumsuzluk düzeyinin yüksek olması, haberin değerini arttırabilmekte, katliam niteliğindeki bir cinayet, daha fazla haber değerine sahip olabilmektedir.

Gazeteciler ile haber kaynağı konumundaki politikacılar arasındaki ilişkiler bir siyasal ittifaka dönüşebilmektedir. Gazetecilerin, siyasal partilerde, çok yakın ilişkiler kurduğu belirli haber kaynakları bulunmaktadır. Bu kaynaklardan özel bilgiler edinilebilmekte, bu bilgileri gazetecilere aktaran politikacılar ise bilginin kendi çıkarları doğrultusunda kullanılacağı konusunda gazetecilere güven duymaktadır. Kurumlaşan bu ilişki neticesinde, gazeteciler politikacıların resmi sözcüleri olarak faaliyet göstermekte ve haber kaynağına (politikacı) bağımlı hale gelmektedir. 1990'lı yılların başında, Sabah, Cumhuriyet, Tercüman, Milliyet ve Hürriyet gazetelerinde yayınlanan haberlerle ilgili olarak yapılan bir araştırma, bu tespitleri destekler niteliktedir: "Sabah gazetesinde yüksek yargı organları, Cumhurbaşkanlığına ilişkin haberler, Başbakanlığa ilişkin haberler, sivil ve askeri bürokrasiye ilişkin haberler iç politika haberlerinin %41.2'sini oluşturmaktadır. Bu rakam Cumhuriyet için %23, Tercüman için %30.7, Milliyet için %34.4, Hürriyet için ise %36.3'dür (İnal 2001)". Buna karşın, sivil toplum örgütlerinin eylem ve açıklamalarına ise, çok az yer verilmektedir. Rutinleşen haber üretimi, gazetecinin haber kaynağına bağımlılığının bir neticesidir. "Siyasal, ekonomik, askeri ve sembolik seçkinlerin söz, eylem ve kararlarının haber değerine sahip olması ve sokaktaki insanın ancak suç işlediği yani hukuk ve düzeni bozan bir eyleme giriştiğinde haber olması çok yerleşik bir pratiktir (İnal 2001)". Bu pratik, hem 'haberlerin tanınmış kişi ve kurumlara ilişkin olması' genel geçer kuralıyla, hem de habere konu olan olayın olumsuzluk-negatiflik düzeyinin artması ile haber değerinin artması arasındaki doğru orantı ile açıklanabilmektedir. Rutinleşmiş haber üretim sürecinde, yaygın haber değerleri ve haber kaynaklarına bağımlılık, gazetecileri halkın sesini –işçilerin, öğrencilerin, kadınların, engellilerin, yoksulların ve işsizlerin sesini- duymamaya, yerel sorunları görmemeye alıştırmaktadır.

4. HÜRRİYET VE YENİ ASIR GAZETELERİNDE YAYINLANAN SEFERİHİSAR DEPREMİ HABERLERİNE İLİŞKİN İÇERİK ANALİZİ

4.1. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Bu makalede, Türkiye'deki ulusal ve yerel gazetelerin habercilik anlayışlarını karşılaştırmak amacıyla, araştırmanın örneklemini oluşturan Hürriyet ve Yeni Asır gazeteleri özelinde 11-25 Nisan 2003 tarihleri arasında yayınlanan Seferihisar depremi haberleri analiz edilmiştir. Araştırmanın daha önce de belirtilen amacı çerçevesinde, Seferihisar depremi haberlerinin nasıl ele alındığı ve bu yayınlarda her iki gazete arasındaki olası farklılıkların ve benzerliklerin neler olduğu sorularına yanıt aranmaya çalışılmıştır.

Her iki gazetenin tüm sayfalarındaki Seferihisar depremi haberlerini incelerken kullanılan araştırma yöntemi 'niceliksel içerik analizi'dir.

"İçerik analizi, çeşitli söylemlere uygulanan bir takım metodolojik araç ve teknikler bütünüdür. Birbirinden az ya da çok farklılaşan bu araç ve teknikler, kontrollü bir yorum çabası ve çıkarsamaya dayalı bir 'okuma' yöntemidir. İçerik analizi teknikleri, okuyucunun bilgisine, sezgisine, tutumlarına ve değerlerine bağlı, kolayca ve otomatik bir şekilde yapılan yoruma karşı, objektif okuma ilkeleri sağlama amacındadır (Bilgin 1999: 127)". Niceliksel içerik analizi, temelinde mesaj öğelerinin sayısal ya da yüzdesel bir oranda ne kadar sıklıkta görüldüğünün saptanmasına dayanır. İçerik analizi araştırma probleminin tanımlanması, örneklemin alınması ve depolanması ve son olarak verilerin analiz edilip yorumlanması aşamalarından oluşmaktadır (Yumlu 1994: 76-77).

Araştırma çerçevesinde yapılan gözlemlere göre, Seferihisar depreminin meydana geldiği günün ertesi günü olan 11 Nisan ile 25 Nisan 2003 tarihleri arasındaki on beş günlük sürede, Hürriyet ve Yeni Asır gazetelerinin Seferihisar depremi haberlerine sayfalarında en fazla yer veren gazeteler olması, söz konusu gazetelerin araştırma için seçilmesinin temel nedenini oluşturmaktadır. Ayrıca, Hürriyet ve Yeni Asır gazeteleri bu dönemde Türkiye'de en yüksek tiraja sahip olan ulusal ve yerel gazetelerdir. Hürriyet Gazetesi, 2003 verilerine göre; ulusal gazeteler arasında ortalama 460 bin tiraj ile birinci sıradadır. Türkiye'nin en yüksek tirajlı yerel gazetesi olan Yeni Asır Gazetesi ise, 2003 verilerine göre; yerel gazeteler arasında ortalama 50 bin tiraj ile ilk sıradadır. İncelenen dönemde her iki gazetede yayınlanan deprem haberleri uygulanan niceliksel içerik analizi kapsamında üç ayrı kategoride ele alınmıştır:

1. Deprem haberlerinin içeriklerine göre dağılımı,

2. Deprem haberlerinin konularına göre dağılımı,

3. Deprem haberlerinin aktörlere göre dağılımı.

Bu saptanan kategoriler de kendi içinde alt başlıklara ayrılmıştır:

Deprem haberlerinin içeriklerine göre dağılımı: Bu kategoride depremle ilgili haberler; bilgilendirici haberler, dramatik ve trajik haberler ve sansasyonel/panik yaratıcı haberler olmak üzere üç ayrı alt kategoride incelenmiş ve gazetelerin haber içerikleri arasındaki olası farklılıklar ya da benzerlikler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Deprem haberlerinin konularına göre dağılımı: Bu kategoride depremle ilgili haberler; gündelik yaşamın rutinine dönüş, müteahhitlerin şikayet edilmesi, çadırlardaki yaşam koşulları ve sorunlar, artçı deprem ve paniği, yardımlar ve dağıtılması, resmi organların etkinlikleri ve çalışmaları, bilim adamlarının açıklama ve görüşleri olmak üzere yedi ayrı alt kategoride incelenmiş ve gazetelerin hangi konulara dikkat çektikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Deprem haberlerinin aktörlere göre dağılımı: Bu kategoride depremle ilgili haberler; Cumhurbaşkanı ve hükümet, kamu kurum ve kuruluşlarının çalışanları, depremzedeler, bilim adamları, ordu mensupları, muhalefet partisi liderleri ve milletvekilleri, bürokratlar, sivil toplum örgütleri ve diğer (medya v.b.) olmak üzere sekiz ayrı alt kategoride incelenmiş ve gazetelerin habercilik rutinleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu dört kategori ve alt başlıklarının yüzdeleri alındıktan sonra, her iki gazetedeki deprem haberlerine ilişkin verileri karşılaştırmak amacıyla tablolar oluşturulmuştur. Her iki gazetenin saptanan kategoriler ve alt başlıklarıyla ilgili karşılaştırmasının yüzdelik birim üzerinden yapıldığı tablolara, araştırma bulguları kısmında yer verilmiştir.

4.2. Araştırma Bulguları

Araştırma birimi olarak seçilen Hürriyet ve Yeni Asır gazetelerinde 11-25 Nisan 2003 tarihleri arasında yayınlanan Seferihisar depremi haberlerinin kapladığı alan sütun/cm olarak hesaplanmıştır.

Hürriyet Gazetesi'nde Seferihisar depreminin meydana geldiği günün ertesi günü olan 11 Nisan tarihinde depreme 1539 sütun/cm'lik yer verilmiştir. Bu oranın 11 Nisan'dan itibaren düştüğü görülmektedir. Gazete depremle ilgili haberlere 12 Nisan'da 271 sütun/cm, 13 Nisan'da 187 sütun/cm, 14 Nisan'da 301 sütun/cm ve 15 Nisan'da 441 sütun/cm yer ayır-

mıştır. 16-17 Nisan tarihlerinde gazetenin deprem haberlerine yer vermediği görülmüştür. Artçı depremin meydana geldiği günün ertesi günü 18 Nisan'da da depreme 69 sütun/cm'lik yer verilmiştir. Artçı depremin yaratmış olduğu paniğin irdelendiği 19 Nisan'da, konuyla ilgili haberlere 730 sütun/cm'lik yer ayrılmıştır. Sonraki tarihlerde depremle ilgili haberlerde giderek azalma görülmektedir. 21-23-24 Nisan tarihlerinde ise, deprem haberlerine yer verilmemiştir.

Yeni Asır Gazetesi'nde Seferihisar depreminin meydana geldiği günün ertesi günü olan 11 Nisan tarihinde depreme 4539 sütun/cm'lik yer verilmiştir. Bu oranın 11 Nisan'dan itibaren düştüğü görülmektedir. Gazete depremle ilgili haberlere 12 Nisan'da 2211 sütun/cm, 13 Nisan'da 2642 sütun/cm, 14 Nisan'da 1149 sütun/cm ve 15 Nisan'da 76 sütun/cm yer ayırmıştır. Seferihisar'ın afet bölgesi ilan edilmesi yönünde kamuoyu baskısının artması ile ilgili olarak gazete, 16 Nisan'da deprem haberlerine 1358 sütun/cm'lik yer vermiştir. Artçı depremin meydana geldiği günün ertesi günü 18 Nisan'da da depreme 1812 sütun/cm'lik yer verilmiştir. Artçı depremden sonraki tarihlerde depremle ilgili haberlerde artış görülmektedir. Deprem konusunda devletin harekete geçmemesinin eleştirildiği 19 Nisan'da, konuyla ilgili haberlere 2848 sütun/cm'lik yer ayrılmıştır. 11 Nisan tarihinden sonra deprem haberlerine en fazla yer verilen gün 19 Nisan olmuştur. Sonraki tarihlerde depremle ilgili haberlerde giderek azalma görülmektedir. Deprem haberlerine 20 Nisan'da 2659 sütun/cm'lik, 21 Nisan'da 908 sütun/cm'lik ve 22 Nisan'da 235 sütun/cm'lik yer verilmiştir. 23-24-25 Nisan tarihlerinde ise, deprem haberlerine yer verilmemiştir.

Hürriyet ve Yeni Asır gazetelerinde on beş gün süreyle yayınlanan deprem haberlerinin niceliksel içerik analizi kapsamında; haberlerin içeriklerine, konularına ve aktörlere göre dağılımı aşağıda incelenmiştir. Bu analitik çerçeve ile hem gazetelerin deprem haberlerini birbirlerinden ne kadar farklı ya da benzer kurguladıkları; hem de bu farklılıklar ya da benzerlikler üzerinden kendi habercilik rutinlerini belirgin kılan öğeler ortaya çıkarılmıştır. Bu analitik kategoriler çerçevesinde elde edilen veriler, gazetelerin habercilik rutinlerini sergilemektedir.

4.2.1. Deprem Haberlerinin İçeriklerine Göre Dağılımı

Araştırmada belirlenen birinci kategoride, her iki gazetenin de 11-25 Nisan tarihleri arasında yer alan deprem haberlerinin içeriklerine göre incelemesi yapılmıştır. Deprem haberlerinin içeriklerine göre dağılımında; bilgilendirici haberler, dramatik ve trajik haberler ve sansasyonel/panik yaratıcı haberler alt başlıklar olarak belirlenmiş ve inceleme bu başlıklar üzerinden yapılmıştır.

Gazetelerin varlık nedeni olarak kabul edilen haber verme, herhangi bir olay ya da olgunun nesnel ve tarafsız, yani olduğu gibi duyurulması olarak tanımlanmaktadır. Profesyonel gazetecilik pratiğine yönelik olarak yapılan bu tanım, olay ya da olgunun nerede, ne zaman, nasıl ve hangi etkiyle ortaya çıktığını belirten ve olay (fact) ile yorumun (opinion) birbirinden ayrılabileceğini savunan bir haberleştirme biçimine karşılık gelmektedir. Fakat, gazetelerde olay ve yorumun birbirinden kesin hatlarla ayrıldığı haber biçimine nadiren rastlanmaktadır (Timisi ve Dursun 2003: 28-29).Bu çalışmada deprem haberleri, haberin kaynağa dayandırılması, olay ya da olgunun ne olduğu, ne zaman, nerede, kim tarafından ve nasıl olduğuna ilişkin bilgilerin verilmesi ölçütlerine göre *'bilgilendirici'* olarak nitelendirilmiştir. Çalışmada deprem haberlerini nitelendirmek için kullanılan ikinci kategori, haberlerin *'dramatik ve trajik'* unsurlar içermesine göre oluşturulmuştur. Dramatik ve trajik unsurlar, haber konusunun olası etkisinin çoğaltılmasına hizmet etmektedir. Kadın-erkek herkesi ilgilendiren olaylara ya da olgulara duyulan merak, insanın ilgisini çeken *'human interest'* olaylar olarak tanımlanmaktadır. İnsanların duygularını harekete geçirmeye yönelik, acıklı, hüzünlü ve kederli öğelerin kullanıldığı haberler, insanın ilgisini çekme açısından gazetelerde sıklıkla yer almaktadır. Ayrıca, insanın ilgisini çeken konularda genellikle çatışma, kuşku, karışıklık ve olağandışılık bulunması, bu konuları daha da ilginç kılmaktadır (Tokgöz 2003: 206-207). *'Sansasyona yönelik ve panik yaratıcı'* haberler, deprem haberlerinin niteliği açısından bir başka kategoriyi oluşturmaktadır.

Bu tür haberler bir olay ya da olgunun üzerinden giderken uyarıcı bir işlev taşıdığını iddia eden, kimi zaman ise henüz var olmayan ancak mümkün olma olasılığı bulunan herhangi bir durumun, diğer olasılıklara oranla abartılı şekilde vurgulanmasına dönük haberlerdir (Timisi ve Dursun 2003: 34).

Hürriyet Gazetesi deprem haberlerinin içeriği açısından Yeni Asır Gazetesi ile benzer bir haber verme stratejisi izlemiştir. Gazetede yer alan toplam 22 haberin yüzde 100'ünde (22 haber) bilgilendirici öğeler, yüzde 41'inde (9 haber) dramatik ve trajik öğeler, yüzde 36'sında (8 haber) sansasyonel ve panik yaratıcı öğeler yer almaktadır. Birden fazla öğenin bulunduğu haberlerin dağılımına bakıldığında ise, 9 haberin bilgilendirici ve dramatik, 8 haberin bilgilendirici ve sansasyonel özellikler taşıdığı saptanmıştır. Dramatik ve trajik öğeler ile sansasyonel ve panik yaratıcı öğelerin yoğunluğu Hürriyet Gazetesi'nde daha fazladır. Hürriyet Gazetesi 'Deprem bebeği' başlıklı haberinde insanların duygularını harekete geçirmeye yönelik, acıklı, hüzünlü ve kederli öğelere vurgu yapmaktadır: "*Doğumevi'ne kaldırılan kadın, Mustafa adını verdikleri bir erkek bebek dünyaya getirdi. Genç anne sağlığı yerinde olan bebeğiyle bir gün sonra taburcu edildi. Mustafa'nın da ilk evi çadır oldu* (Hürriyet 15 Nisan 2003)". 'Seferihisar korktu' başlıklı haberde de sansasyonel ve panik yaratıcı öğelere vurgu yapılmaktadır: "M*erkez üssü Seferihisar olan 4.8'lik deprem en çok bu ilçede paniğe neden oldu. Seferihisarlılar yağmura rağmen geceyi çadırda, otomobillerde, spor ve düğün salonlarında geçirdi* (Hürriyet 19 Nisan 2003)".

Yeni Asır Gazetesi deprem haberlerinin içeriği açısından çalışmada belirlenen üç kriter arasında bir dağılım göstermektedir. Bu üç kriter gazetede yayınlanan deprem haberlerinin sayısına oranlandığında, gazetedeki toplam 82 haberin ortalama yüzde 94'ünde (77 haber) bilgilendirici öğeler, yüzde 26'sında (21 haber) dramatik ve trajik öğeler, yüzde 33'ünde (27 haber) sansasyonel ve panik yaratıcı öğeler yer almaktadır. Birden fazla öğenin bulunduğu haberlerin dağılımına bakıldığında ise, 20 haberin bilgilendirici ve dramatik, 27 haberin bilgilendirici ve sansasyonel özellikler taşıdığı saptanmıştır. Yeni Asır Gazetesi 'Depremzedeyi yağmur vurdu' başlıklı haberinde dramatik ve trajik öğelere vurgu yapmaktadır: "*Seferihisar'da iki gündür devam eden sağanak yağışlar çadırda kalan depremzedelerin çilesini daha da arttırdı. Çadırların tamamı su geçirdiği için vatandaşlar ıslanan eşyalarını ve elbiselerini kurutmanın derdine düştü* (Yeni Asır 20 Nisan 2003)". '5 yıl içinde deprem olasılığı çok yüksek' başlıklı haberde de sansasyonel ve panik yaratıcı öğelere vurgu yapılmaktadır: "*Türkiye Jeofizik Kurumu Derneği Başkanı Prof. Dr. Ahmet Ercan, depremin Urla-Seferihisar fayının kırılması sonucu meydana geldiğini, bu nedenle ortaya çıkan enerjinin Seferihisar ya da Karaburun merkezli yeni bir depreme neden olabileceğini söyledi* (Yeni Asır 14 Nisan 2003)".

4.2.2. Deprem Haberlerinin Konularına Göre Dağılımı

Araştırmada belirlenen ikinci kategoride, her iki gazetede 11-25 Nisan tarihleri arasında yer alan deprem haberlerinin konularına göre incelemesi yapılmıştır. Elde edilen bulgular yüzde birimi ile ifade edilerek *Tablo 1 ve 2'de* gösterilmiştir. Deprem haberlerinin konularına göre dağılımında; gündelik yaşamın rutinine dönüş, müteahhitlerin şikayet edilmesi, çadırlardaki yaşam koşulları ve sorunlar, artçı deprem ve paniği, yardımlar ve dağıtılması, resmi organların etkinlikleri ve çalışmaları, bilim adamlarının açıklama ve görüşleri alt başlıklar olarak belirlenmiş ve inceleme bu başlıklar üzerinden yapılmıştır.

Deprem haberlerinin konularına göre ayrılması, genel çerçevesi deprem olan haberlerin hangi konular merkezinde düzenlendiğinin gösterilebilmesi açısından önem taşımaktadır. Bu çalışmada deprem haberleri, farklı konu kategorileri oluşturularak sistematize edilmiştir. Bu kategoriler çerçevesinde, deprem haberlerinde gazetelerin en fazla odaklandığı konular ortaya çıkarılmıştır. Farklı konu kategorileri, haberde sorunlaştırılan ya da açıklanmaya, sergilenmeye çalışılan olaylar ya da olguların birbirine farklılıkları ya da benzerlikleri gözetilerek oluşturulmuştur (Timisi ve Dursun 2003: 42-43). Deprem haberlerinin konularına göre dağılımı, incelenen süre boyunca gazetelerin yayınladıkları deprem haberlerinde hangi konu/konulara odaklandıklarını ortaya koymakta-

dır. Gazetelerin yayın politikaları ve bu politikalarla örtüşen habercilik rutinleri, deprem haberlerinde yoğunlaşılan konularda belirli tercih farklılıklarının ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.

Haber Konuları	Haber Sayısı	Yüzde (%)
Resmi Organlar	6	27
Artçı Deprem	4	18
Yardımlar	4	18
Gündelik Yaşam	3	14
Bilim Adamları	3	14
Çadırlardaki Yaşam	2	9
Müteahhitlere Şikayet	0	0
Toplam	**22**	**100**

Tablo 1: Hürriyet Gazetesi'ndeki Deprem Haberlerinin Konularına Göre Dağılımı

Hürriyet Gazetesi, resmi organların etkinliklerini ve çalışmalarını konu edinen haberlere ortalama yüzde 27 (6 haber) oranında yer vermiştir. Yerel bürokrasinin temsilcileri olan vali, belediye başkanı ve kaymakam gibi otoritelerin faaliyetleri ve değerlendirmeleri genel çerçevesi deprem olan haberlerin merkezi konularını teşkil etmektedir. Çalışmanın kuramsal bölümünde bahsedilen ve Ayşe İnal'ın belirttiği '*seçkinci habercilik*'in unsurları bu araştırma tarafından da doğrulanmıştır. Türk ulusal basınının geneline bakıldığında haberlerin, siyasal seçkinlerin söz, eylem ve kararlarına ilişkin olduğu görülmektedir. Resmi organların etkinliklerini ve çalışmalarını konu edinen haberleri, artçı deprem ve paniği ile yardımlar ve dağıtılmasında karşılaşılan sorunların içeriklendirildiği haberler ortalama yüzde 18 (4 haber) ile izlemektedir. Çalışmanın kuramsal kısmında belirtilen, Galtung ve Ruge'un haber değeri ölçütleri sıralamasında öne sürdüğü '*beklenmediklik*' haber değeri ölçütünün örneklerini bu araştırmada da görmek mümkündür. Geniş çaplı bir olayın veya normal düzeyde bir öneme sahipken önemi ansızın belli bir ilgi çekecek düzeyde artan bir olayın fark edilme olasılığı daha fazladır. Ayrıca, ani gelişen olayların haber olma olasılığı daha yüksektir. Bu araştırmanın bulgularının da gösterdiği gibi, insanların duygularını harekete geçirmeye yönelik, acıklı, hüzünlü ve kederli öğelerin kullanıldığı haberler, insanın ilgisini çekme açısından gazetelerde sıklıkla yer almaktadır. Çünkü, felaket haberleri, yalın gerçekleri hemen ortaya çıkarmasa bile, depremzedelerle ve yakınlarıyla ilgili dramatik öğeler okuru habere çekmektedir. Gündelik yaşamın rutinine dönüş ve bilim adamlarının açıklama ve görüşleri ile ilgili haberlere ise ortalama yüzde 14 (3 haber) oranında yer verilmiştir. Bir olay ya da olgu haber gündeminde yer alıyorsa, o olay ya da olgu ile ilgili gündeme gelecek olan ayrıntılar da değerli olacaktır. Zira, gazete okuru deprem felaketinden haberdardır, fakat ayrıntılar bilim adamlarının açıklamaları ve görüşleri ile ortaya çıkmaktadır. Çadırlardaki yaşam koşulları ve sorunlara ilişkin haberlere de ortalama yüzde 9 (2 haber) oranında yer verilmiştir. Haberlerde hiç odaklanılmadığı belirlenen konu kategorisi ise, müteahhitlere yönelik şikayetlerdir. Dolayısıyla, haber değerlerinden '*olumsuzluk*' kriteri doğrultusunda depremde ölümlerin olmaması ile depremin olası zararının nedenlerinin haberleştirilmemesi arasında doğru orantı söz konusudur.

Haber Konuları	Haber Sayısı	Yüzde (%)
Resmi Organlar	27	32
Bilim Adamları	24	29
Çadırlardaki Yaşam	14	17
Gündelik Yaşam	6	8
Yardımlar	5	6
Artçı Deprem	4	5
Müteahhitlere Şikayet	2	3
Toplam	**82**	**100**

Tablo 2: Yeni Asır Gazetesi'ndeki Deprem Haberlerinin Konularına Göre Dağılımı

Yeni Asır Gazetesi, resmi organların etkinliklerini ve çalışmalarını konu edinen haberlere ortalama yüzde 32 (27 haber) oranında yer vermiştir. Gazetenin bu kategorideki haberlere ayırdığı yerin oranıyla, Hürriyet Gazetesi'nin oranı benzerlik göstermektedir. Yeni Asır Gazetesi de, genel çerçevesi deprem olan haberlerde en fazla resmi organların etkinliklerine ve çalışmalarına yer vermiştir. Dolayısıyla, Yeni Asır Gazetesi de, siyasal seçkinlerin söz, eylem ve kararlarına ilişkin haberlere yer vererek, seçkinci habercilik anlayışını benimsediğini göstermiştir. Resmi organların etkinliklerini ve çalışmalarını konu edinen haberleri, bilim adamlarının açıklama ve görüşlerinin içeriklendirildiği haberler ortalama yüzde 29 (24 haber) ile izlemektedir. Gazete, bilim adamlarının açıklama ve görüşlerine Hürriyet

Gazetesi'nden ortalama iki kat daha fazla yer vermiştir. Çadırlardaki yaşam koşulları ve sorunlara ilişkin haberlere de ortalama yüzde 17 (14 haber) oranında yer verilmiştir. Gündelik yaşamın rutinine dönüş ile ilgili haberler ise ortalama yüzde 8 (6 haber) oranında yer almaktadır. Yardımlar ve dağıtılması ortalama yüzde 6 (5 haber), artçı deprem ve paniği ortalama yüzde 5 (4 haber) ve müteahhitlerin şikayet edilmesi de ortalama yüzde 3 (2 haber) oranında haberlere konu edilmiştir. Yeni Asır Gazetesi depremin meydana getirdiği hasarın temel nedenlerinden biri olarak müteahhitleri göstermektedir. Gazetenin sorumlu olarak ilan ettiği, yerel düzeyde faaliyet gösteren müteahhitlerdir. 'Seferihisar'ın Veli Göçer'i' başlıklı haberde müteahhitlerin ihmalkarlığı gündeme getirilmektedir: "*11 yıl önce yaşanan sarsıntıda çatlayan duvarları sıvayla kapatan müteahhitin yaptığı site oturulamayacak hale geldi* (Yeni Asır 18 Nisan 2003)". Yeni Asır Gazetesi insanların duygularını harekete geçirmeye yönelik, acıklı, hüzünlü ve kederli öğelere, Hürriyet Gazetesi'ne oranla daha az yer vermiştir. Ayrıca, Yeni Asır Gazetesi depremin olası zararının nedenlerini irdeleyen haberlere yer verirken, Hürriyet Gazetesi bu kategorideki haberlere yer vermemiştir.

4.2.3. Deprem Haberlerinin Aktörlere Göre Dağılımı

Araştırmada belirlenen üçüncü kategoride, her iki gazetede 11-25 Nisan tarihleri arasında yer alan deprem haberlerine ilişkin değerlendirmelerde ön plana çıkan, birincil derecede önemli sayılan ve haber kaynağı konumunda bulunan kişiler üzerinden inceleme yapılmıştır. Elde edilen bulgular yüzde birimi ile ifade edilerek *Tablo 3 ve 4'de* gösterilmiştir. Deprem haberlerinin aktörlere göre dağılımı kategorisinde, Cumhurbaşkanı ve hükümet, kamu kurum ve kuruluşlarının çalışanları, depremzedeler, bilim adamları, ordu mensupları, muhalefet partisi liderleri ve milletvekilleri, bürokratlar, sivil toplum örgütleri ve diğer (medya v.b.) haberin aktörleri olarak belirlenmiştir.

Haberler olay ya da olgunun meydana geldiği yere ilişkin tasarımlarında yeni bir gerçeklik kurarken, görece önemli ve ayrıcalıklı olanın ne olduğunu da belirginleştirirler. Dolayısıyla, habere konu olan herhangi bir olay ya da olgu, farklı haberleştirme stratejilerine uygun olarak farklı tarzlarda kurgulanır ve yorumlanır. Önem ve ayrıcalıkların belirginleştirilmesi de, habere konu olan olay ya da olguya ilişkin değerlendirmelerde kaynak konumunda olan kişilerin varlığına bağlıdır. Deprem haberlerinde aktörlerin belirlenmesi, gazetelerin depremle ilgili hangi haber kaynaklarına öncelik tanıdıklarını göstermesi açısından önem taşımaktadır. Depremle ilgili çeşitli konularda farklı kaynakların ve kişilerin sözlerine yer verilirken, haberi ağırlıklı olarak çerçevelendiren kaynakların varlığı, gazetelerin depremin sunumuna ilişkin konumlarını belirginleştirmektedir. Bununla birlikte, '*akredite kaynaklar*' olarak da adlandırılan öncelikli kaynakların belirlenmesi, haberin konusuna ilişkin egemen çerçeveyi kim ya da kimlerin oluşturduğunun da ortaya konulmasını sağlamaktadır (Timisi ve Dursun 2003: 56-58).

Aktörler	**Haber Sayısı**	**Yüzde (%)**
Depremzedeler	8	36
Bürokratlar	6	27
Bilim Adamları	5	23
Muhalefet Liderleri	2	9
Kamu Çalışanları	1	5
Cumhurbaşkanı	0	0
Diğer (medya v.b.)	0	0
Sivil Toplum Örgütleri	0	0
Ordu Mensupları	0	0
Toplam	**22**	**100**

Tablo 3: Hürriyet Gazetesi'ndeki Deprem Haberlerinin Aktörlere Göre Dağılımı

Hürriyet Gazetesi'nde depremzedeler haberlerin ortalama yüzde 36'sında (8 haber) yer almış ve ağırlıklı haber kaynağı olmuştur. Bunu ortalama yüzde 27 (6 haber) ile bürokratlar izlemiştir. Bilim adamları ortalama yüzde 23 (5 haber) ile haberlerde yer alan üçüncü haber kaynağı olmuştur. Muhalefet liderleri ve milletvekilleri ortalama yüzde 9 (2 haber) ile dördüncü sırayı almaktadır. Kamu kurum ve kuruluşlarının çalışanları da ortalama yüzde 5 (1 haber) ile haber kaynakları arasında son sırada yer almaktadır. Cumhurbaşkanı, ordu mensupları, sivil toplum örgütleri ve diğer (medya v.b.) ise haber kaynağı konumunda değildir.

Yeni Asır Gazetesi'nde depremzedeler haberlerin ortalama yüzde 28'inde (23 haber) yer al-

mış ve ağırlıklı haber kaynağı olmuştur. Bilim adamları da haberlerin ortalama yüzde 28'inde (23 haber) yer almıştır. Bürokratlar ortalama yüzde 26 (21 haber) ile haberlerde yer alan ikinci haber kaynağı olmuştur. Kamu kurum ve kuruluşlarının çalışanları ortalama yüzde 10 (8 haber) ile üçüncü sırayı almaktadır. Cumhurbaşkanı, muhalefet liderleri ve diğer (medya v.b.) de ortalama yüzde 2 (2 haber) ile haber kaynakları arasında dördüncü sırada yer almaktadır. Sivil toplum örgütleri ise ortalama yüzde 1 (1 haber) ile son sıradadır. Ordu mensupları ise haber kaynağı konumunda değildir.

Aktörler	**Haber Sayısı**	**Yüzde (%)**
Depremzedeler	23	28
Bilim Adamları	23	28
Bürokratlar	21	26
Kamu Çalışanları	8	10
Muhalefet Liderleri	2	2
Cumhurbaşkanı	2	2
Diğer (medya v.b.)	2	2
Sivil Toplum Örgütleri	1	1
Ordu Mensupları	0	0
Toplam	**82**	**100**

Tablo 4: Yeni Asır Gazetesi'ndeki Deprem Haberlerinin Aktörlere Göre Dağılımı

SONUÇ

Hürriyet ve Yeni Asır Gazeteleri özelinde ulusal ve yerel gazetelerin habercilik anlayışlarının karşılaştırıldığı bu çalışmada, gazeteler arasında belirli farklılıkların ve benzerliklerin olduğu görülmüştür. Araştırma bulguları, '*beklenmedikliK*' haber değeri ölçütü bağlamında, depremle ilgili haber konuları arasında artçı deprem konusuna daha fazla yer veren gazetenin Hürriyet Gazetesi olduğunu, artçı deprem konusuna daha az yer veren gazetenin ise Yeni Asır Gazetesi olduğunu göstermektedir. '*Devamlılık*' haber değeri ölçütü bağlamında, her iki gazetede depremle ilgili haberlerin yayınında bir devamlılık söz konusudur. Depremin meydana geldiği günden sonra ilk beş gün boyunca haberlerin yoğunluk kazandığı görülürken, daha sonraki günlerde ilginin düştüğü görülmektedir. Fakat, artçı depremle birlikte haberlerdeki yoğunluk tekrar artış göstermiştir. Ayrıca, incelenen dönemin son günlerinde, her iki gazetede depremle ilgili haberlere yer verilmediği görülmüştür. '*Negatif bir şeylerle bağlantılılık*' haber değeri ölçütü bağlamında, habere konu olan olayların ulusal gazetelerde görece daha fazla yer almasının koşulunun; deprem haberleri örneğinde görüldüğü gibi, felaketlerin sonucunda meydana gelen can kaybının görece büyüklüğü olduğu ve bu nedenle çok ölümlü kazaların ya da felaketlerin sıklıkla gazetelerde haber/sayfa konusu olduğu ve bu bağlamda, ulusal gazetelerin sayfalarını, haberin '*olumsuzluk*' değerine bağlı olarak görece çok ölümlü (yangın, sel, deprem gibi) felaketleri konu edinen haberlerin doldurduğu görülmektedir. Bu çalışmanın da doğruladığı gibi, ulusal bir gazetede ölümlerin olmadığı bir felaket olayı daha az haber değerine sahipken, yerel bir gazetede ölümlerin olmadığı bir felaket olayı daha fazla haber değerine sahip olabilmektedir.

Araştırma bulguları, insanların duygularını harekete geçirmeye yönelik, acıklı, hüzünlü ve kederli öğelerin kullanıldığı haberlerin, insanın ilgisini çekme açısından gazetelerde sıklıkla yer alabildiğini göstermiştir. Araştırmada elde edilen verilere bakıldığında, Hürriyet Gazetesi'nde yayınlanan deprem haberlerinde dramatik ve trajik unsurlar ile sansasyona yönelik ve panik yaratıcı unsurlara, Yeni Asır Gazetesi'ne oranla daha fazla yer verildiği, bununla birlikte, ulusal ve yerel gazetelerde yayınlanan deprem haberlerinin değerini belirleyen ortak unsurların, sansasyonel, dramatik ve trajik unsurlar olduğu görülmektedir. Ayrıca, analiz sonuçlarından da anlaşıldığı üzere, söz konusu gazetelerde yayınlanan deprem haberlerini, haberin kaynağa dayandırılması, olaya ya da olgunun ne olduğu, ne zaman, nerede, kim tarafından ve nasıl olduğuna ilişkin bilgilerin verilmesi ölçütlerine göre '*bilgilendirici*' haberler olarak nitelendirilebilmek olası gözükmektedir. Bununla birlikte, Hürriyet ve Yeni Asır gazeteleri özelinde de görüldüğü gibi, gazeteler '*seçkin kişilerle bağlantılılık*' bağlamında, deprem haberlerinde siyasal seçkinlerin söz, eylem ve kararlarına ilişkin görüşlere görece daha fazla yer verirken, gazetelerin habercilik anlayışı '*seçkinci habercilik*' noktasında kesişmektedir. Ayrıca, bu gazetelerde haber içeriğinin belirlenmesinde, haberi ağırlıklı olarak çerçevelendiren kaynakların varlığı benzerlik göstermektedir. Her iki gazetede depremle ilgili çeşitli konularda farklı kaynakların ve kişilerin sözlerine yer verilirken, haberi ağırlıklı olarak çer-

çevelendiren haber kaynakları noktasında, gazetelerin depremin sunumuna ilişkin konumları benzerlik göstermektedir. Ayrıca, her iki gazetede '*akredite kaynaklar*' olarak da adlandırılan öncelikli haber kaynakları, özellikle sıradan insanlar (depremzedeler), ortak haber kaynağı konumundadır.

KAYNAKLAR

Alankuş S (2003) Demokratik Bir Medya Ortamı İçin Yerel/Sivil Medya ve Yeni İmkanlar, Sevda Alankuş (der), Medya ve Toplum, IPS İletişim Vakfı Yayını, İstanbul, ss. 95-130.

Bilgin N (1999) Sosyal Psikolojide Yöntem ve Pratik Çalışmalar, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.

Bodur F (1997) Yerel Basında Yönetim ve Örgüt Yapısı, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir.

Burton G (1995) Medya Analizlerine Giriş: Görünenden Fazlası, Nefin Dinç (çev), Alan Yayını, İstanbul.

Curran J (1991) Mass Media and Democracy: A Reappraisal, J Curan ve M Gurevitch (eds), Mass Media and Society, Routledge, New York, pp 82-117.

Galtung J ve M Ruge (1981) Structuring and Selecting News, S Cohen ve J Young (eds), The Manufacture of News: Deviance, Social Problems and The Mass Media, Sage, California, pp 52-63.

Gencel Bek M (2003) Yerel Politika ve Yerel Medya, Sevda Alankuş (der), Medya ve Toplum, IPS İletişim Vakfı Yayını, İstanbul, ss 131-146.

Gürkan N (2003) Türkiye'de Gazetecilerin 'Gözlükleri'/Medyanın Dönüşemeyen Kodları, Sevda Alankuş (der), Medya ve Toplum, IPS İletişim Vakfı Yayını, İstanbul, ss 147-166.

İnal A (2001) Yerel Medya İçin Alternatif Arayışları, http://www.bianet.org/index_root.htm, 30.09.2003.

O'Neil J (1998) Piyasada Gazetecilik Yapmak, A Belsey ve R Chadwick (der), Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar, Ayrıntı Yayını, İstanbul, ss 30-50.

Oskay Ü (2001) İletişimin ABC'si, Der Yayını, İstanbul.

Severin W J ve J W Tankard (1994) İletişim Kuramları: Kökenleri, Yöntemleri ve Kitle İletişim Araçlarında Kullanımları, A A Bir ve N S Sever (çev), Kibele Sanat Merkezi, Eskişehir.

Shoemaker P J ve S D Reese (2002) İdeolojinin Medya İçeriği Üzerindeki Etkileri, Süleyman İrvan (der), Medya Kültür Siyaset, Alp Yayını, Ankara, ss 127-178.

Tılıç L D (1998) Utanıyorum Ama Gazeteciyim-Türkiye ve Yunanistan'da Gazetecilik, İletişim Yayını, İstanbul.

Timisi N ve Ç Dursun (2003) Medya ve Deprem-17 Ağustos 1999 Depreminin Medyada Temsili, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Yayını, Ankara.

Tokgöz O (2003) Temel Gazetecilik, İmge Kitabevi, Ankara.

Vural A M (2001) Toplumsal Gelişim Sürecinde Katkı Sağlayan Bir Araç Olarak Yerel Medya, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Derg, 11, 120-125.

Yumlu K (1994) Kitle İletişim Kuram ve Araştırmaları, Nam Basım, İzmir.